

Ferkel-kretsen og kulturen

Michael 2009;6:186–90



Fiałek M. *Die Berliner Künstlerbohème aus dem «Schwarzen Ferkel»*. Dargestellt anhand von Briefen, Erinnerungen und autobiographischen Romanen ihrer Mitglieder und Freunde. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2007. 388s. Ill. ISBN 978-3-8300-2996-0. Pris: EUR 78,-.

Det var August Strindberg som fant på navnet. I november 1892 var han innom *Gustav Türkes Weinhandlung und Probierstube* på hjørnet av Neue Wilhelmstrasse og Unter den Linden i Berlin. Der kunne verten angivelig by på ni hundre forskjellige brennevinstyper, her var svensk punsj og japansk risvin. Det likte han og erklærte at etablissementets navn skulle være *Zum schwarzen Ferkel*, hvil-

ket innehaveren aksepterte, og slik ble det¹. Stedet ble samlingssted for kunstnere av alle slag, diskusjonene gikk svært høyt og det ble drukket meget.

Fram til september/oktober 1894 kunne man treffe metropolens erklærte genier der, likeledes de som selv mente de var det. Det var her det gjaldt å være. Her var bohemen, de som selvvalgt var utenfor samfunnet og dets normer. Rus og seksualitet ble særlig hyllet og trukket opp og fram, som tema i kunst og kultur og ble levd ut i praksis. At August Strindberg var sinnslidende, reduserte ikke hans innflytelse, snarere tvert imot.

1 *Das Ferkel*, grisungen, var i og for seg et morsomt navn, men ordet har i sin betydning også et hint av det vi vil kalle *svinsk*, man vil tenke på en svinsk person, og det viste seg å være ganske treffende. Den språklig korrekte oversettelsen *grisunge* antyder noe søtt og sjarmerende. Derfor passer kanskje *Vinstuen «Det lille svarte svinet»* bedre.



*Figur 2. Tegning av
vinstuen Zum schwarzen
Ferkel. (Fra Lishaugen,
u.å.)*

Mange kjente personer holdt til i kretsen eller var innom, således kan nevnes fra Norge Hans Aanrud, Tryggve Andersen, Peter Egge, Gabriel Finne, Arne Garborg, Gunnar Heiberg, Thomas Krag, Christian Krohg, Oda Krohg, Sigbjørn Obstfelder, Christian Sinding, Fritz Thaulow, Jens Thiis, Lars Utne, Gustav Vigeland, foruten Edvard Munch.

Tidspunktet da gruppen begynte å gå i oppløsning, kan dateres ganske nøyre til den 9. mars 1893, hevder den polske forfatteren av denne boken, Marek Fiałek. Da trådte nemlig Edvard Munch inn i lokalet, ledsaget av sin unge, norske venninne, pianistinnen og forfatteren Dagny Juel. Det som sannsynligvis skjedde, og som var årsaken til at nærmest alle øyeblikkelig ble forelsket i den norske skjønnheten, var at man i sine filosofiske diskusjoner hadde dannet seg et kvinneideal, den uskyldige, men samtidig frigjorte og selvstendige madonna og skjøge. Munchs bilde Madonna² ansees å fange dette idealet. Og så sto idealet plutselig foran dem! Ferkelkretsens medlemmer ble konkurrenter om hennes gunst.

² Fem versjoner 1894-95.



Figur 3. Dagny Juel, malt av Edvard Munch i 1893.



Figur 4. Sydende liv ved hjørnet Friedrichstrasse/Unter den Linden, Berlin i 1907. (Bilde fra Märkisches Museum, Berlin)

De viktigste hovedpersonene rundt bordene på *Zum schwarzen Ferkel* later til å ha vært August Strindberg (1849-1912), Edvard Munch (1863-1944) og polakken Stanisław Przybyszewski (1868-1927) som ble gift med Dagny Juel (1867-1901). Enden på det stormfulle ekteskapet ble trist. Dagny Juel Przybyszewski ble nærmest lurt av sin mann til å ta med seg sin sønn til Georgia - uten penger og pass. Ikke kunne hun være der uten penger og ikke kunne hun reise tilbake uten pass. I Tbilisi ble hun myrdet den 5. juni 1901³ av en bekjent som også tok sitt eget liv.

Fialeks bok ser på de enkelte deltakerne i Ferkel-kretsen ved hjelp av tekster av dem og om dem. Forfatteren ser på hvordan de innvirket på hverandre og hvilke virkninger kretsen fikk på kunst og kulturliv ute i Europa. Han benytter en mengde sitater. De virker ikke forstyrrende, tvert imot lar sitatene de enkelte aktørenes stemmer komme fram. Litteraten Stanisław Przybyszewski er et godt eksempel – det menes simpelthen at han virket fornyende på det tyske, litterære språk.

3 Lishaugen R. *Dagny Juel – den moderne damen*. Kongsvinger: Kvinnemuseet, u.å.

Fialek er også inne på hvordan det kunne ha seg at en slik krets, nærmest dominert av skandinaver, kunne få så stor betydning. Interessen for det nordiske kan tolkes inn i tidens romantiske strømninger, mens omvendt det urbane Berlin nødvendigvis måtte virke spennende og tiltrekkende på skribenter og kunstnere fra nord. Og som utlendinger kunne de tillate seg å bryte med konvensjoner. Munch bidro til dette gjennom sin berømte utstilling i november 1892. Han var invitert til å stille ut i en prestisjetung utstillingspaviljong og brakte med seg 55 bilder⁴. Den 5. november åpnet dørene, men allerede den 12. november 1892 ble de lukket igjen. Skandale! Pressen i opprør! Slik ble Munch og hans venner berømte med ett slag.

Men man kan likevel undre seg. Hvorfor blir noen kretsers utsvevende liv og dypsindige kneipesamtaler, sannsynligvis grensende til fyllerør, *kultur*, mens de utallige andre sultne kunstnere rundt glassfylte kafebord fort får den glemsel de sannsynligvis fortjener. Spørsmålet er aktuelt også i våre dager. Hvordan dannes ”innflytelsesrike kretser”?

Fialeks avhandling er imidlertid fascinerende lesning. Den er også meget godt skrevet, som litteratur betraktet, det er simpelthen vanskelig å legge den fra seg. For alle som er interessert i skandinavisk og tysk kunst og kultur rundt forrige århundreskifte er boken et *must*.

Det er atten sider bibliografi og 1237 fotnoter, så her er dokumentasjonen i orden.

Øivind Larsen

Seksjon for medisinsk antropologi og medisinsk historie

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin

Universitetet i Oslo

oivind.larsen@medisin.uio.no

4 En liste over disse bildene er gjengitt i boken som Anhang.